

Ludové zvyky na Cajle

Rodinné zvykoslovie

Krst

Po krstných obradoch priniesla krstná matka domov pokrstené dieťa. Pri dverách sa pozdravila: „Pochválen Pán Ježiš Kristus! Doniesli sme vám z pohana kresťana.“ Matka dieťaťa totiž nešla na krst, ale až na tzv. úvod očisťovanie do kostola v niektorý robotný deň. Stála so sviečkou v ruke pod chórom s kňazom.

Svadba

Snúbenci museli oznámiť svadbu rodičom aspoň rok dopredu. Bolo treba totiž šetriť vajička či sušiť cibéby do calty. Taktiež bolo treba chovať svine a husi aspoň 3 týždne kŕmiť. Ohlášky v kostole bývali 3 týždne pred sobášom. Svadby sa konali najčastejšie cez fašiangy, keď bola zabíjačková sezóna, alebo na jeseň, v mladých vínach.

Tri-štyri týždne pred svadbou išli snúbenci pozvať ako prvých krstných rodičov z oboch strán. Krstný otec bol *starý svät*, čo označovalo svedka. Poprosili ho, aby povedal rozlúčkovú reč.

Vo svadobný deň, asi dve tri hodiny pred sobášom šli *družbovci* peši po dedine po krstných rodičov. Odviedli ich do nevestinho svadobného domu. Takto priviedli i ostatných hostí a napokon išli i oni po svoje družičky. Nevesta dala družičkám kyticu a družbom pierko a ženatým rozmarín, najväčší, samozrejme starému svatovi. V nevestinom dome zjedli varenú klobásku s horčicou, chrenom a chleбом alebo *jelítko*, *jatnicu*, *krvavničku* s chlebkom a kyslou uhorkou.

Asi hodinu pred sobášom prišla na rad odobierka. Vtedy ženichovi rodičia a krstní rodičia prišli do nevestinho domu. Ostatní ostali na dvore. Po *pohárku* pre starších si rodičia sadli na stoličky. Starý svät povedal prítvanie, ktoré pozostávalo z čítania zo Svätého Písma (Tobiáš 5, 6-24 a 6,10-22). Nevesta si kľakla na ručník pred rodičmi: „Milí rodičia, ďakujem vám, že ste ma vychovali a prosím vás, odpustite mi, ak som vám niečím ublížila.“ Rodičia jej dali na čelo krížik a odpovedali jej: „Nech ťa Pán Boh sprevádza tvojím nasledujúcim životom.“ Kľakla si pred ženichových rodičov a preriekla: „Ďakujem vám, že ste syna vycho-

vali a mne ho za muža dali.“ I títo ju požehnali, tetky si poplakali a ženich urobil to isté. Obrad ukončil opäť starý svät: „Vydáme sa v mene Božem na cestu.“ Zoradili sa do sprievodu. Prvá išla cigánska hudba, druhé deti, za nimi ženich s najstaršou družičkou, slobodní, nevesta s najstarším družbom, starí svatovci, ostatní a na konci rodičia. Po sobášnych obradoch, ak bol ženich z inej dediny, ho čakali miestni mládenci. Natiahli cez cestu reťaz a musel im zaplatiť za nevestu.

Ešte pred samotným sobášom sa pred svadobným domom hrali deti, ktorým z neho vyniesli caltu. Keď došli svadobčania od sobáša do nevestinho domu, kuchárky ich privítali medzi dverami a *hodzili o zem tanírek*, ktorý musel ženich zmetať a až potom mohli vstúpiť do

Kostol na Cajle.

svadobnej miestnosti. Na *tanírku* bolo víno, dve kocky cukru a dve kocky chleba. Podali im to so slovami: „Tu vám dávame chléb, aby vám nikdy nechýbal a cukr, aby ste mali život taký sladký, jak cukr.“ V neskorších časoch naliali do *pohárka* pálené a do druhého vodu. Nevesta so ženichom si museli vybrať. Tanier hodili o zem, keď novomanželia zdvihli *pohárky*.

Svadobčania sa usadili. Onedlho sa však postavili a pomodlili Otčenáš, Zdravas, Sláva. Pripili si na zdravie, poštrngali a opäť si posadali. Svadobné jedlo tvorili tri chody. Ako prvý jedli *kurací perkel s trhancama* – *nokama*. Na stole boli položené koláčiky a pagáčiky. Ďalšie chody už tvorili večeru a jedli sa až okolo 11 hodiny. Bola to *slepačá polievka*, po ktorej nasledovali *rizky* – *maso vymázané ze šalátom zemákovým*. Potom zjedli *pečené maso ze zemáky a z ohárkem* a napokon *dušenú kapustu s knedlú*

a s masem. Hostia si nechávali polievkové taniere na všetky jedlá, nakoľko bol nedostatok riadu. Pri prinášaní každého jedla sa recitovala osobitná básnička. Napríklad: *Tu sa nese polievočka, je v nej kohút aj sliepočka, hodne dlhé rezance, z husi droby a melence. Pozor dajte na kostičky, na rebierka, na nožičky, by vám v krku neostali a paru vám nezapchali. Budete ju potrebovať, pri tanci si odfukovať.*

Alebo:

Tu je chren, včera som ho strúhal po celý deň. Až prišiel na mňa plačlivý sen. Jestli aj tu neveste a družičkám bude do plaču, dáme im zahrať nech sa vyskáču.

Keď sa hostia najedli, asi o hodi-

Naša nevesta je bohatá, celé srdiečko má zo zlata. V očiach jej svietia hviezdičky, v ústach má zlaté perličky. Ženich je tiež bohatý, na šatách mu neni vidieť ani záplaty, ani kolená, nevesta bude blažená. Nevesta je ruža, preto išla za muža. Ženich je z ruže peň, bude šťastný celý deň. Keď dá dobrý Pánboško, bude šťastný tatuško.

Pred polnocou po večeri sa vybralo do venca – *havrankovalo*. Medzitým chlapci nastokli na vidličku citrón a špendlíkom k tomu pripili peniaze so slovami: „*Havranksu, havransku, uхни mi na stranku, a vy dzeci k peci, mládenci k pannám a mužaci k ženám. Abych sa ja k mladej nevesty dostal. Výslužka malá, ale poctivá, od krstných rodičov* ..... *poslaná*.“ Pri vyberaní vždy chlapci povedali s humorom, na čo použijú konkrétnu časť peňazí, napríklad na plienky. Týmto chlapcom ponúkli vínka. Ak im nedali, bolo počuť: „*Sme tu jak u suchánku*.“ Družička tie peniaze zbierala a napokon povedala: „*Nevesta a ženich vám za tento darček ďakujú*.“ Povyberalo sa od všetkých, krstná dala väčšinou 1000 korún, ak im kúpila obraz nad posteľ, dala len 500 korún. Družičky dávali napríklad 300 korún. Spievalo sa: *Naša mladá nevesta išla na Cajlu na hody,*

spadol jej prstienok do vody.

Chytili ho pezinskí minári,

ti zanho mnohy pýtali.

Neni im ho možné zaplatiť,

sú nútení nás pekne poprosiť.

Že by ste tak dobrí boli

vaše srdce naklonili,

štedré ruky otvorili

a im prstienok vymenili.

Po vybraní nasledovalo poďakovanie:

Naši novomanželia skazujú vám

dobry večer vinšovať

a nastokrát pekne ďakovať,

že ste vy tak dobrí boli

prstienik im vymenili

ak oni sa vám chcú za to odsľúžiť,

až vy budete synkov ženiť a dcéry

vydávať.

Až by sa vám odsľúžiť nemohli,

nech sa vám odsľúži sám Pán Ježiš

v kráľovstve nebeskom.

Ak naša mladá nevesta tieto peniaze chce dostať,

musí ženicha desať razy bozkať.

Po polnoci sa vrátili do *sóla*, kde

sa *začepovala* nevesta. Pred očep-

pením prišlo dievča prezlečené za

škaredú cigánku, s panenkou a

tvrdilo, že je to ženichovo dieťa.

Pokračovanie

Snímka M. Oravec

nu, odišli do sály - *sóla*. Spievalo sa, hudba hrala, ľudia tancovali. Priniesli sa tam zákusky a *pagáčky*. Sem prichádzali aj ženy, ktoré sa prišli len pozrieť – *kukačky*. Aj tým vyniesli caltu, ale vcelku, nerozkrájanú. *Kukačky* si samy odkrojili. Calty sa dávali tiež ako výslužka. Počítalo sa štvrt calty na jedného hosťa. Na stôl položili víno, pagáčiky a koláčiky. Nakoniec mali nevesta so ženichom sólo. Ostatní stáli okolo v kruhu. Zahrali ten tanec, ktorý ženich najlepšie ovládal. Postupne tancovali s ostatnými. Vrátili sa späť do nevestinho domu a nasledovala večera. Jej chody sme už vymenovali. Starší ľudia všetko jedli *lužičkou*, hoci mali k dispozícii príbor. Neveste a ženichovi otočili tanier, vraj nesmú jesť. Neskôr im však predsa dali, ale spoločný tanier. Počas podávania jedla postavili malé dievčatko na stoličku a prednieslo báseň:

Ludové zvyky na Cajle

Pokračovanie z 15. strany

Družičky vytvorili kruh okolo nej a spievali:

*Už si ty, Andulko,
už si ty naša,
už sme zaplatili od tvojho sobáša.
Už sme zaplatili dvadsaťštyri groši,
už tá nám, Andulko, nikto nevyprosí.*

Ženíchovi dali klobúk a pero (alebo masteničku či zvädnutý rozmarín) a neveste ručník so zaviazanou *hanáčkou*. Krstná matka hodila veniec najstaršej družičke, lebo tá sa prvá vydá. Počas samotného začepenia snímania venca z hlavy nevesty družičky spievali:

*Od Kuklova vétor,
našej Andulke veniec bere,
včera nevesta, dneskaj žena,
dnes večer budeš začepena.*

V dávnejších časoch namiesto tejto piesne spievali *Nechod' šuhaj cez naše zahrady...* Nasledovala pieseň:

*Ja som išla okolo častovského kostolíčka,
stretla som tam mladenička meno .....*

a sa ho pýtam, čo tu hľadáš.

A on mi odpovedal:

*„Hľadáť tu kvieček poľný,
čo je môjmu srdcu rovný.*

*Ale našiel som tu rozmarín zelený,
čo má naša nevesta vienok upletený.*

Naša nevesta veneček z hlavy sklada,

na nový čepec sa vzíma,

ako jej môže, nech jej nepomôže,

a ja jej napomôžem,

jak najlepšie môžem.

Po začepení nevestu i ženícha *družbovci* dvihli na stoličkách. Spôčiatku boli otočení k sebe chrbtami, pred zdvihnutím ich obrátili k sebe. Obaja si museli prekrížiť ruky, vypiť, pobožkat a *pohárek* hodit na zem. Nevesta musela črepy *pozmetat* a družba *pozbírat*. S nevestou si po začepení musel zatancovať ako prvý ženích. Potom si ženích zatancoval so staršou družičkou a nevesta so starším družbom. Postupne sa pridávali ostatní svadobníci. Niektorý z chlapcov si nasadili ručník a *fertuchu* a pýtal ženícha o tanec.

Do rána hrali *Spiegeltanec* (zrkadlový tanec). Utvoril sa kruh a jeden človek sedel na stoličke v jeho strede. Družba doviedol niekoho opačného pohlavia za chrbát sediacej osoby. Tá sa mala pomocou zrkadla rozhodnúť, či bude s tou osobou tancovať. Tancoval sa aj metlový tanec. Musel byť nepárny počet tancujúcich, lebo jeden tancoval s metlou. Potrepal metlou a hodil ju o zem. Každý si musel nájsť nového partnera. Vďaka týmto hrám sa lepšie spoznali obe rodiny a mohol si zatancovať každý s každým.

Kuchárky už poprinášali v *kýbloch* kávu alebo meltu a v *hrmkoch* ju podávali svadobčanom. Svadba sa končila ráno o piatej šiestej hodine. V svadobnom dome sa nadránom podávalo bravčové pečené na studeno, chlebič, uhorka a v bohatších rodinách i husacina.

Pohreb

Hneď po úmrtí zastrelí zrkadlo bielym obrusom. Viselo medzi dvoma oblokmi, pod ktorými bol stôl. Na ten priniesla z kostola kostolníčka dva čierne svietniky a kríž. Na veko rakvy pripievala kríž. Hodiny vynesli von. Okná sa zatemnili (najmä v lete). Mŕtveho umyli, pooblekali a vložili na plachtu na posteľ. Periny dali na bok. O 4–5 hodín priniesol truhlár rakvu. Mŕtveho prehliadol lekár, alebo za Rakúsko-Uhorska prehliadač mŕtvol.

Muža oblekli do tmavých svadobných šiat, ktoré si šetril a používal ich len v nedele a sviatky. Ženu oblekli do kroja s čepcom a tylangrovným ručníkom. Telo vložili do rakvy a položili naň šterflung posmrtnú plachtu. Visela asi 40 cm na bokoch rakvy. V dĺžke tváre ho prestrihli, aby ju bolo vidieť. Do rakvy vložili obrázky, kvetinky, na ruky ruženec, modlitebnú knižku, niekedy aj drevený krížik (najmä členom III. rádu sv. Františka), dieťaťu obľúbenú hračku... Počas troch dní chodili ľudia mŕtveho kropiť cez deň. Domáci spali v kuchyni, druhej izbe alebo u príbuzných. Nekondolovali im, povedali iba: „Pán Boh vás teš.“

Po smrti ležal mŕtvy tri dni v prednej izbe pri horiacich sviečkach. Pod rakvu dali kýble vody, aby bolo mŕtve telo v chlade, čo bolo národné najmä v lete. Večer sa v kuchyni modlili za mŕtveho príbuzní modlitbu svätého ruženca. Pred začatím pohrebu rakvu zatvorili a vynesli na dvor, kam prišiel pochovávať kňaz s ministrami. Mal obliečenú superpeliciu s čiernou stólou, prípadne aj čierny pluviál. Počas obradov pokropil a okiadzal rakvu. Po odbavení pohrebných obradov sa sprievod vydal na cintorín cez celú dedinu. Na čele sprievodu kráčal ministram s krížom, za ním mládež, muži, kňaz, rakva, príbuzní a ženy. Rakvu na márach neniesli *trogari*, ale príbuzní (bratanci, synovci, ak to bol mladší človek aj kamaráti). Vdovu viedli synovia, za nimi išli svatovci so ženami. Susedia a kamaráti išli už bez žien. Pred kňazom išiel organista, vedľa kňaza dvaja ministram s incenzom a tymiánom. Za krížom išli deti s pani učiteľkou. Počas celého sprievodu sa zvonilo z veže. Po pohrebe sa vrátili pohrební hostia do domu,

kde ich čakala skromná *kamina*: pagáčiky, bryndza, slané rožky, neskôr okolo bryndze poukladali i salámu. K dispozícii bol i chlieb a v zime aj varené víno.

Pohrebná omša sa slávila až v ten deň, keď sa zvyčajne slúžievala. Často to bývalo na druhý deň. Odslúžil ju pán kaplán, alebo pátri kapucíni. Do stredu kostola sa položila *tumba* rakva prikrytá čiernou plachtou, na ktorej bola položená lebka, kosti a kríž. Okolo nej svietili sviečky vo svietnikoch. Išlo o tzv. *Requiem s Liberou*. To sa slávilo taktiež na 1. výročie smrti.

Kalendárne zvykoslovie

Sviatok Všetkých svätých

Ľudia pálili na cintoríne sviečky. Vyrobili vence z umelých kvetov, iskierok, chryzantém, *bugrét* a čečiny. Členovia divadelného krúžku niesli slávnostne v sprievode od kostola veniec svojim zosnulým členom na cintorín. Do poľnoci zvonili deti na kostolnej veži. Začalo sa pri zotmení, na Anjel Pána. Zvonilo sa stále, iba každú hodinu bola päťminútová prestávka, počas ktorej dostali deti od blízkych žien korenku, ovocie, jablko, hrušky hniľičky, hrozno či hroznovú štrúľu.

Mikuláš

Na Mikuláša, 6. decembra, navštívili každý dom v dedine Mikuláš, anjel a čert. Tomuto dňu predchádzal 5. december, nazývaný *Malý Mikuláš*. Vtedy chodievali malí chlapci prezlečení za Mikulášov. 6. decembra to už bol *Veľký Mikuláš*. Väčší chlapci nosili *putnu* s retazami. Deti sa museli pomodliť, neskôr aj povedať báseň Mikulášku, dobrý strýčku. Mikuláš mal obliečenú konopnú košeľu, kožuch a konopné *gace*. Na tvári mal škrabošku (*larvu*) s bradou a fúzmi z bielej vaty. Na hlave mal čiapku z papiera. V ruke držal berlu *baculu*, neskôr aj so zatočeným koncom, vyrobeným z drôtu. Čert bol obliečený rovnako, iba kožuch mal prevrátený. V ruke držal brezovú meltu, *putnu* a *retážku*, ktorou hrmostal. Na tvári mal škrabošku s vyplazeným jazykom, alebo si tvár zalíčil. Na zadku mal pripavený kravský ocas. Rodičia sa vyhrážali, že čert *dzeci zebere do putny*. Anjel bol obliečený v bielych dlhých *družičkovských* šatách, ale bez škrabošky. Deťom rozdávali orechy a štol

verky. Mikuláš povedal deťom: „*Pomodli sa*.“ Otočil sa i k rodičom s otázkami: „*Poslúcha? Dobre sa učí?*“ Neskôr Mikuláš vystúpil na divadelnom predstavení, kam si rodičia priniesli balíčky pre svoje deti.

Lucia

13. decembra chodievali po domoch lucie. Boli to dievčatá oblečené v bielych šatách s husacím krídlom, ktorým v tichosti ometali ľudí po tvári. Pred vchodom do domu zacengali. Deti sa museli pomodliť.

Štedrý večer

Štedrá večera sa začínala o 17. hodine, keď rodinu k stolu pozvali zvony cajlanského kostola. Keď došla rodina do miestnosti, v ktorej mala večerať, gazdina *vysvacila* všetky štyri rohy miestnosti. Postavili sa k stolu (celá rodina sa *zešla*) a pomodlili sa dvakrát Otčenáš. Prvýkrát za *zdraví* a druhýkrát za zomrelých členov rodiny. Otec popodával rodine oblátku, na *kerú natrel meda* každý si musel *upit* trocha vína ako pamiatku na ustanovenie Oltárnej Sviatosti.

Samotnú večeru tvorila hríbová kapustnica, jabĺčka, hrušky, hrozno a opekance – makové dolky. *Sedláci mali ze zbožá každého* pod stolom, aby im Pán Boh požehnal úrodu. Po večeri si *spivali vánočné pesničky*, predovšetkým Narodil sa Kristus Pán. Pod okná už chodili spievať koledy chudobnejšie deti. Išlo o piesne z Jednotného katolíckeho spevníka, najmä: Narodil sa Kristus Pán, Búvaj dieťa krásne, Plesajte všetci ľudia, Trnka... Členovia divadelného krúžku chodievali spievať svojim pieseň Nebojte sa, pastieri. Za to im gazdina *vynesla* von koláč, jablko, dolku alebo niekedy i šesták. Takisto chodil pod okná pastier s *trúbú trubiť vánočné sväté pesničky*. *Ľudé ostali hore*, nešli spať a odišli na poľnočnú svätú omšu do Pezinka, lebo vtedy sa na Cajle ne-slúžila. Ako prvý vyšiel na ulicu modleník, ktorý býval na hornom konci Cajle. Začal spievať pieseň: „*Vstávaj hore, dušo verná, dvanásť hodzina prišla*.“ Postupne sa k nemu pridávali ľudia z jednotlivých domov. Takto prišli v sprievode do Pezinka. V tom čase sa slúžili dve sväté omše: vo Farskom kostole a v Kapucínskom kostole. Cajlania išli najmä do kapucínskeho, pretože tam bolo teplejšie. Po návrate domov išli spať.

Vianočný stromček bol veľmi skromný. Jeho výzdobu tvorili len orechy, jablká a *flúsky* (salónky, vo vnútri ktorých bol kúsok cukru alebo chlebička). Tento malý stromček bol zavesený na strope, ktorý bol v tom čase drevený.

Dokončenie na 21. (17) strane